

સમયસાર ગાથા ૫૮, ૫૯, ૬૦ છે ને એનો છેલ્લો ભાગ છે. અહીં શુદ્ધનયની દૈષ્ટિથી કથન છે. શુદ્ધનય કહો, નિશ્ચયનય કહો કે શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનય કહો એનું આ કથન છે. તેથી એમ સિદ્ધ કર્યું કે આ સર્વ ભાવોને સિદ્ધાંતમાં જીવના કહ્યા. શુભભાવ, અશુભભાવ, ગુણસ્થાન, જીવસ્થાન આદિ ભેદ, જીવના કહ્યા એ વ્યવહારથી કહ્યા છે. પર્યાયમાં કથંચિત્ છે એથી કહ્યા છે. જો નિમિત્ત નિમિત્ત ભાવની દૈષ્ટિથી જોવામાં આવે, એટલે કે કર્મ નિમિત્ત છે અને ભેદ પડે છે આત્માની પર્યાયમાં રાગાદિ, ગુણસ્થાન આદિ એ નિમિત્ત-નૈમિત્તિક ભાવની દૈષ્ટિથી જોવામાં આવે તો વ્યવહાર કથંચિત્ સત્યાર્થ પણ કહી શકાય. કેમકે, પર્યાયમાં ગુણસ્થાન ભેદ શુભરાગાદિ છે, એ નિમિત્ત નૈમિત્તિકના સંબંધથી કહીએ તો નૈમિત્તિકમાં એ પર્યાય છે વ્યવહારથી, આવું છે.

કથંચિત્ સત્યાર્થ એટલે પર્યાયમાં છે એમ પણ યથાર્થ છે. જો સર્વથા અસત્યાર્થ કહેવામાં આવે, એ ગુણસ્થાન ભેદ શુભરાગાદિ બિલકુલ આત્મામાં નથી, એમ નિશ્ચયથી કીધું એમ કહેવામાં આવે તો સર્વ વ્યવહારનો લોપ થાય, તો પર્યાયમાં ગુણસ્થાન ભેદ શુભઅશુભભાવ સંયમ લબ્ધિસ્થાન છે એ સર્વથા લોપ થઈ જાય, જો સર્વથા નથી એમ કહો તો. સમજાય છે એમાં ?

(શ્રોતા:- વ્યવહારનો લોપ થાય તો પછી નિશ્ચય થાય ?) ઈ અહીંયા ક્યાં વાત છે. અહીં તો વ્યવહાર છે કે નહીં પર્યાયમાં, એટલી વાત છે એને આશ્રયે સમકિત થાય કે નહીં એ પ્રશ્ન અહીં છે નહીં. અહીંયા તો એની પર્યાયમાં દ્રવ્યની દૈષ્ટિએ અને પર્યાયમાં તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી, ગુણસ્થાનનો શુભ-અશુભ ભાવનો તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી, તેથી તેને પુદ્ગલના કહ્યા. આહાહા ! પુદ્ગલની સાથે તેને કાયમ તાદાત્મ્ય સંબંધ છે માટે તેને પુદ્ગલના કહ્યા. આત્માના જ્ઞાયકભાવની સાથે આત્માને તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. એમ આ ભાવ સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી, પર્યાયમાં એક સમયનો સંબંધ છે. પર્યાયમાં એ નથી જ એમ હોય તો સર્વથા લોપ થઈ જાય, જો વ્યવહાર છે જ નહીં, અહીં વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય એ અહીં પ્રશ્ન અહીં નથી. અહીં તો વ્યવહાર પર્યાયમાં ગુણસ્થાન ભેદ રાગાદિ છે. પહેલી ના પાડી હતી કે નિશ્ચયનયથી એ આત્માના નથી એ તો પુદ્ગલના છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ?

વસ્તુનો તદ્દ (રૂપ) દ્રવ્ય સ્વભાવ, જ્ઞાન આનંદાદિ જે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, એ રીતે આ વિકારને ને વર્તમાન ભેદને તાદાત્મ્ય તદ્દ (રૂપ) સંબંધ ઉષ્ણતા ને અગ્નિની પેઠે નથી. ઉષ્ણતાને ને અગ્નિને તદ્દરૂપ સંબંધ, તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, એમ આ પુણ્ય પાપના ભાવ ગુણસ્થાન, જીવસ્થાન આદિ એને આત્માની સાથે કાયમ, કાયમ તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. આવી વાત છે. પણ

પર્યાયમાં નથી એમ જે કહ્યું પુદ્ગલના કીધા, એ નિશ્ચયની અપેક્ષાએ તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી માટે. પણ એની પર્યાયમાં એ નથી વ્યવહારનયે એમ નથી. વ્યવહારનયે હોં, નિશ્ચયનયે તો તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી માટે નથી. આહાહા ! આવી વાતું હવે.

પણ વ્યવહારનયે એની પર્યાયમાં શુભઅશુભ ભાવ એ લબ્ધિસ્થાન, જીવસ્થાન, ગુણસ્થાન પર્યાયમાં છે, દ્રવ્યમાં નથી પણ પર્યાય દૈષ્ટિએ પર્યાયમાં છે. જો પર્યાયમાં નથી તો સર્વ વ્યવહારનો લોપ, વ્યવહાર એટલે સંસાર, રાગાદિ ભાવ છે જ નહીં એમ નથી. આવું અહીં શુદ્ધનયની દૈષ્ટિ કીધી છે, શુદ્ધનય કહો કે નિશ્ચય કહો, પાછું એમ નહીં કે અહીં શુદ્ધનય કહેવાનો આશય ત્રિકાળી શુદ્ધ છે તેને જોનારી દૈષ્ટિ તે શુદ્ધનય છે એમ. બાકી તેને જ આંહી નિશ્ચયનય કહીએ. ઓલામાં આવે છે ને અગિયાર-બાર જય જય મિણતો જહઃ ત્યાં વ્યવહાર નિશ્ચય મુણેઈ છે એમ આવ્યું ત્યાં નિશ્ચય શબ્દ આવ્યો છે, એ તો અહીંયા ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ શુદ્ધ સ્વભાવ, બપોરે આવ્યું 'તું ને પૂરણ ગુણથી અભેદ પૂરણ આત્મદ્રવ્ય તે ચીજ છે વસ્તુ, નિશ્ચયથી તે છે અને તેથી તેની દૈષ્ટિ કરવાથી તેનો આશ્રય લેવાથી, પર્યાયની પૂર્ણતા પ્રગટ થાય છે. કાલે બપોરે (તમે) નહોતા, બહુ સરસ આવ્યું ' તું ઘણું આખું ૧૭૬, પૂરણ ગુણોથી અભેદ, ગુણ છે એ અપૂર્ણ ન હોય, ચાહે તો ૪૭ શક્તિ કીધી, જીવતર, ચિત્તિ, દૈશિ જ્ઞાન એ અનંતગુણો તે પૂર્ણ છે. એ પૂર્ણ જે ગુણો છે અનંત, તેથી અભેદ એવું જે આત્મદ્રવ્ય તેના ઉપર દૈષ્ટિ દેવાથી પર્યાયમાં પૂરણ પર્યાયની પ્રાપ્તિ થાય છે. આહાહાહા !

ઘણી સાદી ભાષા, “પૂર્ણો ભવન્તી જીવન્તિ ભવન્તિ” આવે છે ને ? પાછળ નહીં. “પૂર્ણો ભવન જીવતી” એ આજ સવારમાં શ્લોક કાઢ્યો છે. દ્રવ્યનું અસ્તિત્વ છે ને ? ૧૪ બોલ પહેલાં તત્ અતત્, એક અનેક, સત્ અસત્-નિત્ય અનિત્ય સ્વથી છે ને પરથી નથી, પહેલાં બોલમાં પૂર્ણો ભવન્તિ પૂર્ણ થઈને એ જીવે છે રહે છે. એ પર્યાયમાં લીધું છે ત્યાં પાંચમો શ્લોક છે, ચૌદ, ચૌદ બોલનો સવારે કાઢ્યો 'તો ઓલો પૂર્ણની હારે મેળવવા, ઉંડાણની હારે મેળવવા ઓલું કાઢ્યું 'તું કાલે વિશતી.

અહીં ભગવાન આત્મા વસ્તુ દૈષ્ટિએ પૂર્ણ ગુણ અનંત અનંત અનંત છે પણ એ બધા પૂર્ણ છે, પર્યાયમાં હિનાધિકતા એ તો વ્યવહારનયનો વિષય છે. પૂર્ણ ગુણોથી અભેદ, પૂરણ આત્મદ્રવ્ય તેના ઉપર દૈષ્ટિ કરવાથી પર્યાયમાં પૂર્ણતા પ્રગટે છે. એ નિશ્ચયથી કહ્યું હતું, પણ એની પર્યાયમાં રાગદ્વેષ કે ગુણસ્થાન આદિ નથી એમ કહ્યું, એ તો શુદ્ધનયની, નિશ્ચયનયથી કહ્યું પણ પર્યાયમાં છે. અનિત્ય સંબંધ એને એક સમયનો છે ઈ તો આવ્યું 'ને ઓલું બંધનું, પંથનું એક સમયની અવસ્થાએ, એથી વ્યવહારનો નકાર કરે કે, છે જ નહીં પર્યાયમાં, કથંચિત્ સત્યાર્થ છે, પર્યાયની અપેક્ષાએ છે એનામાં. આવી વાતું છે, ત્રિકાળની અપેક્ષાએ એનામાં નથી. આહાહાહા !

સર્વ વ્યવહારનો લોપ થતાં પરમાર્થનો પણ લોપ થાય. અહીં એમ નથી કહેવું કે, જે વ્યવહાર છે તો એનાથી નિશ્ચય થાય છે ઈ અહીં વાત નથી. વ્યવહાર શુભરાગ એ તો નિશ્ચયથી તો પુદ્ગલના પરિણામ કહ્યાં, અને પર્યાયમાં છે, એના રાગમાં એ તો છે એટલી વાત સિદ્ધ કરવી છે. પણ રાગથી આત્મ-સમ્યક્દર્શન થાય, એ અહીં પ્રશ્ન અહીં છે નહીં. સમજાણું ? માટે

જિનદેવનો ઉપદેશ સ્યાદ્વાદરૂપ સમજવો, સમજયે જ સમ્યજ્ઞાન છે. એટલે ? પર્યાયમાં એ ૧૪મી ગાથાના ભાવાર્થમાં ભર્યું છે, ૧૪મી ગાથાના કે પર્યાયમાં છે એવું એણે જ્ઞાન તો રાખવું જોઈએ, પછી દ્રવ્યાર્થિકનયે એ અંદરમાં નથી પણ પર્યાયમાં વિકાર છે એવું જ્ઞાન તો એણે લક્ષમાં રાખવું જોઈએ, રાખીને સ્વનો આશ્રય લેવો. “જો પરસઈ અપાણં” ૧૪ ગાથાનો અર્થ જયચંદ પંડિતે બહુ સારા અર્થ ભર્યા છે. આવો મારગ ભાઈ ! આહાહા !

એ તો આવી ગયું ૪૬ ગાથામાં કે જો પર્યાયમાં પણ રાગદ્વેષ મોહ નથી. તો પછી રાગદ્વેષ, મોહને છેદવાનો મોક્ષ ઉપાય પણ નથી. સમજાણું ? કારણકે એય વ્યવહાર છે, રાગ, દ્વેષ ને મોહ દ્રવ્યસ્વભાવમાં નથી, પણ પર્યાયમાં પણ જો નથી, તો તો રાગદ્વેષ રહિત છે, તો એને રાગદ્વેષ મોહ રહિત કરવાનું રહેતું નથી, રાગદ્વેષ મોહ સહિત છે પર્યાયમાં, બંધભાવ સહિત છે પર્યાયમાં, એથી એને સ્વને આશ્રયે મોક્ષનો માર્ગ પ્રગટ કરી, એ પણ મોક્ષ ઉપાય વ્યવહાર છે. સ્વને આશ્રયે પર્યાય પ્રગટે એ પણ એક વ્યવહાર છે, તો એ મોક્ષનો ઉપાય પણ સિદ્ધ થતો નથી, જો આત્માને એમ કહી દે કે એને કાંઈ રાગદ્વેષ છે જ નહીં. આહાહાહા !

આંહી તો કહે છે કે એના ત્રિકાળ સંબંધમાં નથી, ભગવાન આત્મા વસ્તુએ ચૈતન્યરતન પ્રભુ કે એના અનંતા ગુણો જે પૂર્ણ છે, એમાં એ નથી. રાગદ્વેષ પુણ્ય પાપ સંસારભાવ એમાં નથી, તેથી તો એને પુદ્ગલના પુદ્ગલ સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ કહીને પુદ્ગલના છે એમ કીધા, શુભરાગ ગુણસ્થાન ભેદ પુદ્ગલના જડના પરિણામ જડ કીધા, પણ એને સર્વથા આત્માની સાથે અનિત્ય પણ સંબંધ નથી, તદ્દન પુદ્ગલની હારે જ સંબંધ છે ને પુદ્ગલના જ છે એમ કહી દો, તો પર્યાયમાં એનામાં રાગદ્વેષ વિકાર છે એ પુદ્ગલમાં ઠરે અને પોતામાં છે એમ ઠરે નહીં. તો વ્યવહારથી છે અને તેથી તેને છેદવાનો ઉપાય પણ છે. આહાહા ! આવી વાત છે.

એમ વ્યવહાર સ્યાદ્વાદી, નિશ્ચય સ્વભાવ ભગવાન આત્મા એમાં એ વિકાર નથી તેથી તે વિકારને પુદ્ગલ કહી દીધાં, પણ તેની પર્યાયમાં છે કથંચિત્ સત્ય છે, છે, છે એટલી વાત. એવું સ્યાદ્વાદનું કથન સમજી અને સમ્યજ્ઞાન કરવું જોઈએ. આહાહા ! પણ એનો અર્થ એવો નથી કે આત્મામાં એ વ્યવહાર રાગાદિ છે, માટે એનાથી આત્માનું કલ્યાણ થાય અને સમ્યગ્દર્શન થાય એ વાત અહીં નથી. એ ‘છે’ એટલી વાત સિદ્ધ કરવી છે, દ્રવ્યમાં નથી પર્યાયમાં છે વ્યવહારનયે એટલી વાત સિદ્ધ કરવી છે, પણ એમ કરીને એમ કહે કે જો વ્યવહાર પણ સત છે માટે વ્યવહારથી પણ સમ્યગ્દર્શન આત્માનું અવલંબન થાય એ વાત જુદી છે. આહાહાહા !

અરેરે જેને અહીંયા પુદ્ગલના પરિણામ શુભરાગ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એને તો અહીં પુદ્ગલના પરિણામ કીધા, પુદ્ગલ કીધા, હવે ઈ પુદ્ગલ આત્માના સ્વરૂપમાં સાધનમાં મદદ થાય ? પણ એને એ સાધન મદદ થાય નહીં, પણ છતાં એ પર્યાયમાં નથી એમ અહીંયા સિદ્ધ કરવું છે કે પર્યાયમાં નથી, એમ નહીં. છે બસ એટલું જ. અરે અનંતકાળથી ભગવાન અંદર પૂર્ણાંનંદ પ્રભુ અનંતા અનંતા અનંતગુણોથી પૂર્ણ ભરેલો પ્રભુ અભેદ વસ્તુ એની એણે દૈષ્ટિ કરી નથી. માટે દૈષ્ટિ કરાવવા પર્યાય દૈષ્ટિને ઉઠાવી અને ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવનું અનંત ગુણનું પૂર્ણ રૂપ એવું અભેદ દ્રવ્ય તેની દૈષ્ટિ કરાવવા પર્યાયમાં પણ એના નથી, એમ કહેવામાં આવ્યું તું. આહાહા ! સર્વથા એકાંત તે મિથ્યાત્વ છે, પર્યાયમાં જ રાગાદિ નથી એમ માને તો તો મિથ્યાત્વ

છે, એમ કહે છે. આહાહાહા !

આવું અટપટુ કથન. ત્યારે હવે એનો અર્થ એવો થઈ ગયો કે વ્યવહાર પર્યાયમાં છે. રાગાદિ એ છે માટે એનાથી સમ્યગ્દર્શન થાય એમ નથી. એનો અભાવ કરી અને ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવના સદ્ભાવમાં અવલંબન લે તો તેને સમ્યગ્દર્શન થાય. આહાહા ! આવી વાતું. હવે સમજવી, લોકોને નવરાશ ન મળે એકલા સંસારના ધંધામાં પાપમાં પર્યા, હવે એમાં આવી વાતું એને સાંભળવા મળે નહીં, અરે શું કરે ઈ, નટુભાઈ છે ને, આ બધા તમારા વક્રીલ હોય તોય આવી વાતું હોતી નથી ત્યાં, ગપ્પા માર્યા છે બધા ન્યાં. આહાહાહા !

વસ્તુ ભગવાન આત્મા એમ તો ઓલા ૧૮૯ ગાથામાં કહ્યું ને પ્રવચનસારમાં શુદ્ધનયે રાગાદિ જીવના છે એમ ત્યાં કહ્યું છે. અહીં વ્યવહારનયથી કીધું છે. એ શુદ્ધનયે નિશ્ચયથી એના જીવમાં છે રાગ એમ કહ્યું છે. એ જ્ઞેય અધિકાર છે ને ? જ્ઞેયનું જ્ઞાન આત્મા, એની પર્યાયમાં ઈ છે ને ? રાગદ્વેષ પુણ્યપાપ એની પર્યાયમાં છે ને ? કે પરમાં છે ને પરથી છે ? એટલું સિદ્ધ કરવા ૧૮૯ ગાથામાં પ્રવચનસાર શુદ્ધનયથી એટલે નિશ્ચયનયથી પુણ્ય ને પાપના ભાવ જીવની પર્યાયમાં છે, પરને લઈને નહીં, પરમાં નહીં, એ તો એનામાં છે એટલું સિદ્ધ કરવા, નિશ્ચય કેમ કીધો કે, સ્વદ્રવ્યમાં છે માટે નિશ્ચય કીધો. પરમાં છે ને પરને લઈને છે એમ અશુદ્ધનયનું વ્યવહારનયનું એ કથન છે ત્યાં. અહીંયા જે કહેવું છે. એ તો દ્રવ્યદૈષ્ટિ કરાવવા, છે ઈ તો પર્યાયમાં છે, એ અહીં તો વ્યવહાર સિદ્ધ કરે છે. ત્યાં તો નિશ્ચયથી છે એમ કહ્યું છે, એટલે કે એની પર્યાયનો જે ભાવ તેનો તે નિશ્ચય છે, પરનો ભાવ જડનો તે વ્યવહાર છે. પોતાનો રાગાદિ તે નિશ્ચય છે. અશુદ્ધનિશ્ચય કહો પણ છે નિશ્ચય શુદ્ધનય લીધી ત્યાં અશુદ્ધ નથી લીધી. એય, ત્યાં અશુદ્ધ નિશ્ચય નથી લીધો, શુદ્ધનય નિશ્ચય લીધો છે એ અપેક્ષા સમજવી જોઈએને ? છે ?

૧૮૯ છે ૧૮૯ ને આવ્યું જુઓ, જોયું ? રાગ પરિણામ આત્માનું કર્મ છે, રાગ, રાગ જેને અહીં પુદ્ગલના કીધા 'તા રાગ પરિણામ આત્માનું કાર્ય છે તે જ પુણ્ય-પાપરૂપ દ્વૈત છે, રાગ પરિણામનો આત્મા કર્તા છે, તેનો ગ્રહનાર છે, તેનો છોડનાર છે, આ શુદ્ધ દ્રવ્યના નિરૂપણરૂપ નિશ્ચયનય છે, શુદ્ધ દ્રવ્યનો અર્થ કે પર્યાય પોતાની છે ને ? પરની અપેક્ષા નથી ત્યાં. શુદ્ધ દ્રવ્યનાં નિશ્ચયનય કેવળ સ્વદ્રવ્યના પરિણામને દર્શાવતું હોવાથી તેને શુદ્ધદ્રવ્યનું કથન કરનાર કહ્યું છે. વ્યવહારનય પરદ્રવ્યના પરિણામને આત્મ પરિણામ દર્શાવતું હોવાથી તેને અશુદ્ધ દ્રવ્યનું કથન કરનાર (કહ્યું છે), શુદ્ધ દ્રવ્યનું કથન એક દ્રવ્યાશ્રિત પરિણામની અપેક્ષાએ, પરિણામની અપેક્ષાએ હોં, એ દ્રવ્યના પરિણામની અપેક્ષાએ જાણવું, અશુદ્ધ દ્રવ્યનું કથન એક દ્રવ્યના પરિણામ અન્ય દ્રવ્યમાં આરોપવાની અપેક્ષાએ જાણવું. આવી વાત હવે કેટલા ભેદ પડે. શુદ્ધદ્રવ્યના નિરૂપણ સ્વરૂપ નિશ્ચયનય છે એમ કીધું છે. રાગ, દયા, દાન, પુણ્ય, પાપ કામ ક્રોધના ભાવ આત્માની પર્યાયમાં સ્વમાં હોવાથી નિશ્ચયનયથી એનામાં છે એમ કીધું. આ જ્ઞેય અધિકાર છે અને જ્ઞેય અધિકાર છે એ સમ્યગ્દર્શનનો અધિકાર છે. આહાહા !

આંહી કઈ અપેક્ષા છે ? અહીં તો ત્રિકાળી ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ આત્મા, અનંત અનંત ગુણનો ચૈતન્ય ચિંતામણિ રત્ન પ્રભુ તેનો આશ્રય કરવાથી ધર્મ અને સમ્યગ્દર્શન થાય છે. એ બતાવવા પર્યાયમાં રાગાદિ છે એ બધાં પુદ્ગલના છે એમ કરીને લક્ષ ત્યાંથી છોડાવ્યું

છે. પણ વ્યવહારથી એની પર્યાયમાં પણ નથી, એમ નહીં. આવી વાતું છે.

જિનદેવનો ઉપદેશ સ્યાદ્વાદરૂપ, સમજાયે સમ્યગ્જ્ઞાન છે, જોયું ? પર્યાયમાં છે એમ એને જ્ઞાન બરાબર રાખવું જોઈએ, તો તેનું નામ સમ્યગ્જ્ઞાન છે. અહીંયા જે કહ્યું છે એ તો ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ અને એનાં જે ગુણો જે છે, ભગવાન આત્મામાં અનંત ગુણો અનંતા અનંતા અનંતા અનંત એ બધા ગુણો પૂર્ણ છે. ગુણમાં અપૂર્ણતા ને આવરણ ને પરની અપેક્ષા એમાં હોઈ શકે નહીં. એવો જે ભગવાન આત્મા, એના અનંતા ગુણોનું રૂપ અભેદ તે શુદ્ધદ્રવ્ય છે અને તેનો આશ્રય કરવાથી જ ધર્મની પર્યાય પ્રગટ થાય છે. સમજાણું કાંઈ ? એ ભૂદત્યમસ્સિદ્ધો ન્યાં આવ્યું 'તું પર્યાયમાં રાગાદિ હોવા છતાં તેનો આશ્રય કરવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય એ ત્રણકાળ ત્રણલોકમાં નથી. આવી વાતું છે. હવે આમાં ધંધા આડે નવરા કે દી' અને આટલી બધી વાતું. એ દેવાનુંપ્રિયા ! વીતરાગ ત્રણલોકના નાથ પરમેશ્વર એનો સ્યાદવાદ્ અપેક્ષાએ કથન છે એ ત્રિકાળમાં નથી એ અપેક્ષાએ પુદ્ગલના કીધાં, પર્યાયમાં છે માટે એના કહ્યા, એ સ્યાદવાદ્ કથન છે. પણ સ્યાદ્વાદ કથન છે માટે આત્માને શુભરાગથી પણ ધર્મ થાય અને સ્વભાવને આશ્રયે પણ થાય, એમ નથી. એમ સ્યાદ્વાદ નથી. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ?

આંહી તો પુદ્ગલના પરિણામ શુભને કીધા, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, તપસ્યા ભગવાનનું સ્મરણ ભગવાનની પૂજા અને જાત્રા એ બધા શુભરાગ છે અને તે બધા તો પુદ્ગલના કીધાં આંહી તો, કેમ કે ત્રિકાળની હારે ત્રિકાળ તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી, એ અપેક્ષાએ કહ્યા અને પુદ્ગલ સાથે ત્રિકાળ તાદાત્મ્ય સંબંધ છે એમ ખરેખર છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? એથી એના નથી એમ કહીને, દ્રવ્યનો આશ્રય લેવા માટે પર્યાયમાં નથી માટે એ પુદ્ગલના છે એમ કીધાં. પણ પર્યાયમાં છે એવો એક નય વ્યવહારનય છે, એનું લક્ષમાં જ્ઞાન રાખીને દ્રવ્યનો આશ્રય કરવાનું કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ ? આવી વાતું. (શ્રોતા:- આજનો વિષય તો ઝીણો છે) વિષય તો આ જ છે બાપુ, પ્રભુ શું થાય ? આહાહાહા !

ત્યાં શુદ્ધનય નિશ્ચયનયથી જીવમાં છે એમ કહ્યાં, ઈ એની પર્યાય છે ને સ્વની એટલે નિશ્ચય, પર દ્રવ્ય તે વ્યવહાર. એમ ત્યાં એટલી અપેક્ષા લીધી. અહીં નિશ્ચય એટલે ત્રિકાળી જ્ઞાયકના સંબંધમાં એ નથી માટે તેને પુદ્ગલના પરિણામ કહીને, નિષેધ (કરાવી) લક્ષ છોડાવી દીધું. સમજાણું કાંઈ ? ધીમે ધીમે બાપા ! આવો મારગ ! જિનેશ્વર ત્રિલોકનાથ જે અપેક્ષાથી કહે છે તે અપેક્ષા એની જાણવી જોઈએ. ભગવાનનું કથન બે નયનું છે, આવે છે ને ? નિયમસાર, પંચાસ્તિકાય પહેલી ગાથાઓમાં. ભગવાનનું કથન બે નયનું છે. શરૂઆતમાં આવે છે પહેલું નિયમસાર અને પંચાસ્તિકાયમાં નિશ્ચય અને વ્યવહાર, નિશ્ચય કથન છે એ ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવને બતાવે છે, વ્યવહાર કથન છે એ વર્તમાન પર્યાય છે, રાગાદિ છે, અરે રાગાદિને પણ પર્યાય છે, એમ બતાવે છે. પર્યાય એ વ્યવહાર છે, દ્રવ્ય તે નિશ્ચય છે. આહાહા ! પંચાધ્યાયમાં લીધું છે. પર્યાય છે એ જ વ્યવહાર છે. ઓલો રાગ છે ઈ વ્યવહાર છે એ તો અસદ્ભૂત વ્યવહાર. શું કીધું ? રાગ જે છે એ અસદ્ભૂત વ્યવહાર ને અહીં તો નિર્મળ પર્યાય પ્રગટ થઈ છે તે સદ્ભૂત વ્યવહાર, આટલા પડખા. અરે પ્રભુ શું થાય ? એકાંતમાં અનાદિથી ગુંચાઈ ગયો છે એ. અનેકાંત વાસ્તવિક સ્વરૂપ છે પ્રભુનું કાં દ્રવ્યને માનતાં પર્યાયને ન માને, પર્યાયને માનતાં દ્રવ્યને ન

માને, (શ્રોતા:- એ તો અનાદિનું છે) વેદાંતે દ્રવ્યને માન્યું, પર્યાયને ન માન્યું. બુદ્ધે પર્યાયને માની ને દ્રવ્યને ન માન્યું. એમ પણ જૈનમાં રહેલા જીવો પર્યાયને જ માને તો એ બુદ્ધ જેવા છે અને દ્રવ્યને માને અને પર્યાયને ન માને તો એ વેદાંતી જેવા નિશ્ચય છે, અજ્ઞાની. આહાહાહા !

શાંતિભાઈ ! આ તો આ આંખે મોતિયો ઉતારવાની વાત છે પ્રભુ ! અરે આવા ક્યાં ટાણાં મળે. પચીસ પચીસ વર્ષના ત્રીસ ત્રીસ વરસના જુવાન હાલ્યા જાય છે, કોઈ શરણ નથી ક્યાંય. શરણ ભગવાન આત્મા, પૂર્ણ ગુણોનો પિંડ પ્રભુ અંદર એ શરણ છે, એ માંગલિક છે અને એ ઉત્તમ છે. પર્યાય પણ શરણ નથી, માંગલિક નથી તે ઉત્તમ નથી. નથી છતાં, છે ખરી. આહાહા ! આવું સ્વરૂપ છે પ્રભુનું.

અત્યારે તો આ પોકાર જગતનો છે શુભભાવ, શુભભાવ, શુભભાવ કરો કરો કરો એનાથી કલ્યાણ થશે. અરરર ! એ પણ મિથ્યાત્વનું પોષણ છે. આહાહા ! તેમ દ્રવ્યમાંય નથી ને પર્યાયમાંય નથી એ પણ મિથ્યાત્વનું પોષણ છે. એકાંત આવ્યું 'ને છેલ્લું ? સર્વથા એકાંત એ મિથ્યાત્વ છે. જયચંદ પંડિતે પણ એ વખતના પંડિતો પણ, “ જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે ત્યાં સમજવું તે, ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે આત્માથી જ ન એહ ” દેહ છૂટતાં રાગને દેહની એકતા હશે, એ ભિંસાઈ જશે મરી જશે પ્રભુ. ને આંહી જેને મરણના છેલ્લે ભાવ રહ્યા, એ ભાવનું ફળ એને ભવિષ્યમાં મળશે, હૈં ? વર્તમાન તો મળ્યું છે પણ એનું ફળ ભવિષ્યમાં અવતાર થશે. અહીં કરોડોપતિ અબજોપતિ શેઠીયો હોય અને જેને રાગ ને દેહની એકતા છે, એ મરીને કાગડા કૂતરામાં જાય.

અરરર.... બાપુ એવા અવતાર પ્રભુ અનંત વાર કર્યાં ભાઈ તને ખબર નથી, અહીં ખમ્મા ખમ્મા ક્ષણ થતો હોય દેવોમાં, બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી જેને મણિરત્નના ઢોલીયા, ઢોલીયા શું કહેવાય એ ? પલંગ એમાં સૂતો, દેવો સોળ હજાર સેવા કરે, છન્નુ હજાર સ્ત્રીઓ એ મરીને દેહ છૂટીને બાપુ સાતમી નરકે ગયો. જેના ક્ષણના દુઃખો કરોડો ભવને-કરોડો ભવ ને કરોડો જીભે ન કહેવાય, એવા દુઃખો એક ક્ષણનાં છે એવા ઉડ સાગરનાં પ્રભુ એ શું હશે ? એમાંય પણ જીવ અનંતવાર ગયો છે પ્રભુ, આત્માના જ્ઞાન વિના ને સમ્યગ્દર્શન વિના મિથ્યાત્વને લઈને એવા અનંતા ભવ કર્યાં પ્રભુ. ભૂલી ગયો એટલે નહોતા એમ કેમ કહેવાય ? પ્રભુ ! જન્મ્યા પછી છ મહિનામાં બાર મહિનામાં શું થયું, ખબર છે ? એની મા(માતા) એ કેમ ધવરાવ્યો, ક્યાં સુવડાવ્યો. ખબર છે ? ખબર નથી માટે નહોતું એમ કોણ કહે એને ભાઈ ? એમ અનંતા અનંતા ભવ વીતી ગયા નાથ તારા ઉપર, ખબર નથી એટલે એ નહોતા. એમ કેમ કહેવાય ભાઈ ? એ ભવ ભ્રમણને ટાળવાનો ઉપાય અહીં બતાવે છે કે વસ્તુ જે ભગવાન આત્મા નિશ્ચય વસ્તુ છે. તેમાં એ પુદ્ગલના પરિણામ ગણીને એનામાં નથી. એવો ત્રિકાળીનો આશ્રય કરાવવા અને ત્રિકાળીને આશ્રયે ધર્મ થાય સમ્યક્ એ માટે કહ્યું, પણ તેના લક્ષમાં રહેવું જોઈએ કે પર્યાયમાં રાગાદિ છે, પુદ્ગલનાં જ છે એમ જે કહ્યું હતું, એ વ્યવહાર મારામાં છે એમ એણે જાણવું જોઈએ. દેવીલાલજી ! આહાહા ! આ એકાંત મનાય જાય અને વ્યવહારથી ધર્મ થાય એ પણ એકાંત મિથ્યાત્વ છે. સમજાણું કાંઈ ? અને પર્યાયમાં રાગાદિ નથી, એ પણ એકાંત મિથ્યાત્વ છે. આહાહા ! એ ગાથા પૂરી થઈ.

ગાથા - ૬૧

કુતો જીવસ્ય વર્ણાદિભિઃ સહ તાદાત્મ્યલક્ષણઃ સમ્બન્ધો નાસ્તીતિ ચેત
 તત્થ ભવે જીવાણં સંસારત્થાણ હોંતિ વણ્ણાદી ।
 સંસારપમુક્કાણં ણત્થિ હુ વણ્ણાદઓ કેઈ ॥૬૧॥
 તત્ર ભવે જીવાનાં સંસારસ્થાનાં ભવન્તિ વર્ણાદયઃ ।
 સંસારપ્રમુક્તાનાં ન સન્તિ ખલુ વર્ણાદયઃ કેચિત્ ॥૬૧॥

યત્કિલ સર્વાસ્વપ્યવસ્થાસુ યદાત્મકત્વેન વ્યાપ્તં ભવતિ તદાત્મકત્વવ્યાપ્તિશૂન્ય ન
 ભવતિ, તસ્ય તૈઃ સહ તાદાત્મ્યલક્ષણઃ સમ્બન્ધઃ સ્યાત્ । તતઃ સર્વાસ્વપ્યવસ્થાસુ
 વર્ણાદ્યાત્મકત્વવ્યાપ્તસ્ય ભવતો વર્ણાદ્યાત્મકત્વવ્યાપ્તિશૂન્યસ્યાભવતશ્ચ પુદ્ગલસ્ય
 વર્ણાદિભિઃ સહ તાદાત્મ્યલક્ષણઃ સમ્બન્ધઃ સ્યાત્; સંસારાવસ્થાયાં કથઞ્ચિદ્વર્ણાદ્યા-
 ત્મકત્વવ્યાપ્તસ્ય ભવતો વર્ણાદ્યાત્મકત્વવ્યાપ્તિશૂન્યસ્યાભવતશ્ચાપિ મોક્ષાવસ્થાયાં
 સર્વથા વર્ણાદ્યાત્મકત્વ વ્યાપ્તિશૂન્યસ્ય ભવતો વર્ણાદ્યાત્મકત્વવ્યાપ્તસ્યાભવતશ્ચ જીવસ્ય
 વર્ણાદિભિઃ સહ તાદાત્મ્યલક્ષણઃ સમ્બન્ધો ન કથન્નાપિ સ્યાત્ ।

હવે પૂછે છે કે વર્ણાદિક સાથે જીવનો તાદાત્મ્યલક્ષણ સંબંધ કેમ નથી ? તેનો ઉત્તર
 કહે છે:-

સંસારી જીવને વર્ણ આદિ ભાવ છે સંસારમાં,
 સંસારથી પરિમુક્તને નહિ ભાવ કો વર્ણાદિના. ૬૧.

ગાથાર્થ:- [વર્ણાદયઃ] વર્ણાદિક છે તે [સંસારસ્થાનાં] સંસારમાં સ્થિત
 [જીવાનાં] જીવોને [તત્ર ભવે] તે સંસારમાં [ભવન્તિ] હોય છે અને
 [સંસારપ્રમુક્તાનાં] સંસારથી મુક્ત થયેલા જીવોને [ખલુ] નિશ્ચયથી [વર્ણાદયઃ
 કેચિત્] વર્ણાદિક કોઈ પણ (ભાવો) [ન સન્તિ] નથી; (માટે તાદાત્મ્યસંબંધ નથી).

ટીકા:- જે નિશ્ચયથી બધીયે અવસ્થાઓમાં યદ્-આત્મકપણાથી અર્થાત્ જે-
 સ્વરૂપપણાથી વ્યાપ્ત હોય અને તદ્-આત્મકપણાની અર્થાત્ તે-સ્વરૂપપણાની વ્યાપ્તિથી
 રહિત ન હોય, તેનો તેમની સાથે તાદાત્મ્યલક્ષણ સંબંધ હોય છે. (જે વસ્તુ સર્વ
 અવસ્થાઓમાં જે ભાવોસ્વરૂપ હોય અને કોઈ અવસ્થામાં તે ભાવોસ્વરૂપપણું છોડે નહિ,
 તે વસ્તુનો તે ભાવોની સાથે તાદાત્મ્યસંબંધ હોય છે.) માટે બધીયે અવસ્થાઓમાં જે
 વર્ણાદિસ્વરૂપપણાથી વ્યાપ્ત હોય છે અને વર્ણાદિસ્વરૂપપણાની વ્યાપ્તિથી રહિત હોતું
 નથી એવા પુદ્ગલનો વર્ણાદિભાવોની સાથે તાદાત્મ્યલક્ષણ સંબંધ છે; અને જોકે સંસાર-
 અવસ્થામાં કથંચિત્ વર્ણાદિસ્વરૂપપણાથી વ્યાપ્ત હોય છે અને વર્ણાદિસ્વરૂપપણાની
 વ્યાપ્તિથી રહિત હોતો નથી તોપણ મોક્ષ-અવસ્થામાં જે સર્વથા વર્ણાદિસ્વરૂપપણાની

વ્યાસિથી રહિત હોય છે અને વર્ણાદિસ્વરૂપપણાથી વ્યાસ હોતો નથી એવા જીવનો વર્ણાદિભાવોની સાથે તાદાત્મ્યલક્ષણ સંબંધ કોઈ પણ પ્રકારે નથી.

ભાવાર્થ:-દ્રવ્યની સર્વ અવસ્થાઓને વિષે દ્રવ્યમાં જે ભાવો વ્યાપે તે ભાવો સાથે દ્રવ્યનો તાદાત્મ્યસંબંધ કહેવાય છે. પુદ્ગલની સર્વ અવસ્થાઓને વિષે પુદ્ગલમાં વર્ણાદિભાવો વ્યાપે છે તેથી વર્ણાદિભાવો સાથે પુદ્ગલનો તાદાત્મ્યસંબંધ છે. સંસાર-અવસ્થાને વિષે જીવમાં વર્ણાદિભાવો કોઈ પ્રકારે કહી શકાય છે પણ મોક્ષ-અવસ્થાને વિષે જીવમાં વર્ણાદિભાવો સર્વથા નથી તેથી વર્ણાદિભાવો સાથે જીવનો તાદાત્મ્યસંબંધ નથી એ ન્યાય છે.

ગાથા - ૬૧ ઉપર પ્રવચન

હવે પૂછે છે કે વર્ણ-ગંધ-રસ-સ્પર્શ-ગુણસ્થાન ભેદ એ જીવનો તાદાત્મ્ય લક્ષણ સંબંધ કેમ નથી ? શું કહે છે હવે. ભગવાન જે પૂર્ણ ગુણનો અભેદ દ્રવ્ય સ્વભાવ વસ્તુ, ભગવાન આત્મા અનંતા અનંતા ગુણો ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહ્યા, એવા જે આત્મામાં પૂરણ પૂરણ પૂરણ પૂરણ જીવતરશક્તિ પૂર્ણ, ચિત્તિશક્તિ પૂર્ણ, દૈશિશક્તિ પૂર્ણ, જ્ઞાનશક્તિ પૂર્ણ, સુખશક્તિ પૂર્ણ, વીર્યશક્તિ પૂર્ણ, પ્રભુત્વશક્તિ પૂર્ણ, વિભુત્વશક્તિ પૂર્ણ, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શીશક્તિ પૂર્ણ એવા એવા અનંતા ગુણો, પૂર્ણ પ્રભુમાં છે. એ અનંતા પૂર્ણ ગુણોનું રૂપ તે સ્વદ્રવ્ય છે. એમાં એ આ નથી એમ કહીને સ્વદ્રવ્યનો આશ્રય કરાવ્યો છે. સમજાણું કાંઈ ?

એના ત્રિકાળી જે ગુણો અને દ્રવ્યમાં તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. એટલે શું ? જેમ અગ્નિને ને ઉષ્ણતાને તદ્દરૂપ, તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, એમ આત્માને ને જ્ઞાનદર્શન આનંદ ગુણોને તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, પણ આ રાગાદિના પરિણામને તાદાત્મ્ય સંબંધ ત્રિકાળ, જેમ બેનો તાદાત્મ્ય એકરૂપ સંબંધ છે, એવો પુણ્ય-પાપ, દયા-દાન કે ગુણસ્થાનભેદનો તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. એટલું બતાવવા અહીંયા પરના કીધાં છે. આહાહા !

ભગવાનના વિરહ પડયા પંચમઆરામાં, કેવળજ્ઞાનની દશા રહી નહીં, ને આવી વાત સમજવા માટે ઘણી દુષ્કરતા લાગે પણ એ સમજી શકાય એવી એની ચીજ છે. “તદવાર્તાપિ શ્રુતાઃ” અધ્યાત્મની આવી વાત પણ જેણે શ્રુતાઃ સાંભળી છે જેણે રુચિપૂર્વક એ ભવિષ્યમાં “ભાવિનિર્વાણ ભાજનમ્”. આહાહા !

જેને ઘા વાગ્યા છે દ્રવ્ય ઉપર આમ અખંડાનંદ છું, રાગાદિ નહીં, પુણ્ય આદિ નહીં બાપુ, એવાં જે સંસ્કાર અંદર પડે છે ને ? રુચિપૂર્વક હોં. પોતાને માટે કહે છે કે એ “ભાવિ નિર્વાણ ભાજનમ્” ભવિષ્યકાળમાં એ સર્વજ્ઞ થવાના એ ભવિષ્યમાં સિદ્ધની પર્યાયને પાત્ર થઈ જવાના. આહાહા !

અરે ! એવી વાત ભાઈ ! આંહી એ કહે છે, કે વર્ણાદિ અથવા રાગાદિ કે પુણ્ય-પાપના ભાવ, ગુણસ્થાનના ભાવ એને જીવના તાદાત્મ્ય લક્ષણ સંબંધ કેમ નથી ? ભગવાન આત્માની સાથે તદ્દરૂપ જેમ અગ્નિ ને ઉષ્ણતા. એવો સંબંધ કેમ નથી ? સમજાણું ? અને તમે એને પુદ્ગલના

પરિણામ કહ્યા અને આત્મા હારે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી એમ કહ્યા. એનો ઉત્તર, એનો ઉત્તર એટલે ? આવી જેને જિજ્ઞાસાથી પ્રશ્ન ઉઠયો છે, એને ઉત્તર દેવામાં આવે છે. જેને અંદરથી પ્રશ્ન ઉઠયો છે પ્રભુ ! આપ જ્યારે રાગ ને દ્વેષ ને ગુણસ્થાન ભેદ ને ભગવાન આત્મા સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી અને તાદાત્મ્ય સંબંધ તો પુદ્ગલની હારે છે એમ પ્રભુ આપે કહ્યું, સમજાણું કાંઈ ? એ કેમ નથી ? પ્રભુ કેમ નથી ? મને પ્રશ્ન ઊઠે છે. શંકા નહીં, પણ આશંકા મને સમજમાં આવતું નથી. એવો શિષ્યનો સમજવા માટે જિજ્ઞાસાનો પ્રશ્ન છે. એને ઉત્તર દેવામાં આવે છે. એમ કહીને સાંભળવા બેઠા અમથા ને સમજવું નથી અને આ અંતરમાં ધખશ નથી એના માટે આ ઉત્તર નથી કહે છે. આહાહા !

શું અમૃતચંદ્રાચાર્ય, શું કુંદકુંદાચાર્ય દિગંબર સંતો, કેવળજ્ઞાનીના વિરહ ભૂલાવ્યા એવી વાતું છે. સાક્ષાત્ જાણે ભગવાન કહેતા હોય, એવી વાત છે, એમ શિષ્યના મુખમાં એમ કહેવડાવ્યું પોતે, કે જે શિષ્યને આમ થાય કે પ્રભુ, એ રાગદ્વેષ પુણ્યપાપના ગુણસ્થાન ભેદો તે આત્માની હારે તાદાત્મ્ય ત્રિકાળ સંબંધ નથી અને તેનો સંબંધ પુદ્ગલની હારે છે. પુદ્ગલની હારે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, પ્રભુ એ સંબંધ કેમ નથી ? તેનો ઉત્તર કહેવામાં આવે છે. જુઓ એ વચન જુઓ.

તત્થ ભવે જીવાણં સંસારત્થાણ હોંતિ વણ્ણાદી ।

સંસારપમુક્કાણં ણત્થિ હુ વણ્ણાદઓ કેર્હી । ૬૧ ।

સંસારી જીવને વર્ણ આદિ ભાવ છે સંસારમાં,

સંસારથી પરિમુક્તને નહિ ભાવ કો વર્ણાદિના. ૬૧.

રાગાદિ બધુ હોં, ૨૯ બોલ લેવા બધાય, માટે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી એમ કહે છે. સમજાણું ? તાદાત્મ્ય સંબંધ હોય તો છૂટે નહીં. શું કહે છે ?

ટીકા :- જે નિશ્ચયથી બધી અવસ્થાઓમાં યદ્ આત્મપણે એટલે તેના સ્વરૂપપણે અર્થાત્ તે સ્વરૂપપણાથી, જોયું ? વ્યાસ હોય જે નિશ્ચયથી દરેક અવસ્થામાં તે વ્યાસ હોય, કોઈ અવસ્થામાં ન હોય એમ નહીં, આવા લોજીક ન્યાય મુકીને વાત કરે છે. કરુણાબુદ્ધિથી જગતને જાહેર કરે છે પ્રભુ, તારી કરુણા તેં કરી નથી નાથ. તું પૂર્ણાનંદનો નાથ, તારી હારે એનો સંબંધ નથી. જો સંબંધ હોય તો મુક્તિમાં પણ મુક્તિ થાય ત્યાં રહેવું જોઈએ, મુક્તિ થાય ત્યાં એ રહેતા નથી માટે તારા ત્રિકાળ હારે એનો સંબંધ છે નહીં. આ બાયડી છોકરા કુટુંબની વાત નથી હો અહીંયા. આ તો એની પર્યાયમાં નિમિત્તના સંબંધે નૈમિત્તિક દશાઓ થાય, તે તેના ત્રિકાળી સંબંધમાં નથી, કેમકે જો ત્રિકાળી સંબંધ હોય તો મુક્ત થતાં પણ ત્યાં રહેવા જોઈએ. આહાહા ! એ કહ્યું અહીંયા.

ખરેખર બધી અવસ્થાઓમાં તદ્ તે આત્મકપણાથી એટલે જે સ્વરૂપથી વ્યાસ હોય અને તાદાત્મ્યપણાથી રહિત ન હોય કે તેના તે અવસ્થામાંથી રહિત ન હોય દરેક અવસ્થામાં હોય, ને કોઈપણ અવસ્થામાં ન હોય, એવું ન હોય, તેનો તેમની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ હોય છે. દરેક અવસ્થામાં હોય ને કોઈપણ અવસ્થા વિના ન હોય એને અહીં તાદાત્મ્ય સંબંધ કહે છે. આરે... આવા વચન, એનો અર્થ કર્યો, કૌંસમાં સર્વ અવસ્થાઓમાં જે ભાવો સ્વરૂપ હોય પર્યાયમાં,

દરેક અવસ્થામાં ભાવ સ્વરૂપ હોય અને કોઈ અવસ્થામાં તે ભાવસ્વરૂપપણું છોડે નહીં, તે વસ્તુનો તે ભાવોની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ હોય છે. આહાહા ! આવું છે. વાણીયાને આવું સમજવું ભાઈ !

શું કીધું ? જે દ્રવ્યની દરેક અવસ્થામાં હોય અને તેની કોઈપણ અવસ્થામાં ન હોય, તેને તાદાત્મ્ય સંબંધ કહે છે. આ તો અવસ્થા સંસાર અવસ્થામાં છે અને મોક્ષ અવસ્થામાં નથી માટે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે નહીં. અહીં તો ઓલા વકીલો કાયદા કાઢેને એવા કાયદા છે આ તો બધા. ભગવાન ત્રણલોકનો નાથ, સંતો દ્વારા આ વાત કહેવડાવે છે. કે ભાઈ, જે વસ્તુ છે એની દરેક અવસ્થામાં હોય અને કોઈપણ અવસ્થામાં ન હોય એવું ન હોય, તેને તાદાત્મ્ય સંબંધ કહે છે, તો વિકાર આદિ ભાવ સંસાર અવસ્થામાં છે, પણ મુક્તિ અવસ્થામાં નથી માટે તેને તાદાત્મ્ય સંબંધ છે નહીં. આહાહા ! સુમનભાઈ ! આવી ગાથાઓ ઝીણી. આહાહા !

માટે બધી અવસ્થાઓમાં જે વર્ણાદિ સ્વરૂપપણાથી વ્યાસ હોય અને વર્ણાદિ સ્વરૂપપણાની વ્યાસિથી રહિત હોતું નથી, એવા પુદ્ગલનું વર્ણાદિભાવ સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ, આંહી તો પર્યાયમાં છે પણ ત્રિકાળ તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી, દરેક અવસ્થામાં હોતા નથી પણ પુદ્ગલની અવસ્થામાં તો દરેકમાં એ જ હોય કહે છે. ભેદ રૂપી આદિ ગુણભેદ બધા એ પુદ્ગલની અવસ્થામાં હોય અને પુદ્ગલની અવસ્થા રહિત ન હોય. ગજબ કામ કર્યું છે ને ? એ શુભરાગ છે, એ આવ્યું રાગાદિ સ્વરૂપપણાનો સંબંધ છે અને વ્યાસિથી રહિત હોતું નથી. સર્વ અવસ્થામાં હોય એ વર્ણાદિ સ્વરૂપપણાથી વ્યાસ પુદ્ગલ અને વર્ણાદિ સ્વરૂપપણાથી વ્યાસથી રહિત હોતું નથી એવા પુદ્ગલ, એ પુદ્ગલની હારે એને તાદાત્મ્ય સંબંધ છે એમ કહે છે. એય ! કેમકે નિમિત્ત-નિમિત્ત સંબંધ તે પુદ્ગલની હારે થયો, એ બેયને સંબંધ ગણીને એ પુદ્ગલ ગણ્યા એને. પુદ્ગલ જે જડ કર્મ છે એ નિમિત્ત છે, પણ એના લક્ષે એને આ નૈમિત્તિક દશા થઈ તે બધી દશાઓ પુદ્ગલ સાથે તાદાત્મ્ય છે એમ કહ્યું. ઝીણું તો છે ભાઈ ! વીતરાગ માર્ગ બહુ ઝીણો બાપુ, એ વીતરાગ સિવાય ક્યાંય આવી વાત જિનેશ્વર સિવાય ક્યાંય હોય નહીં. આહાહાહા !

સંતો કરૂણાથી જગતને જાહેર કરે છે. પ્રભુ એ ગુણસ્થાન ભેદ આ રાગ દયા, દાનનાં પરિણામ એ પુદ્ગલ સાથે વ્યાસ છે અને પુદ્ગલથી વ્યાસ (હોય તે) કોઈ દિ' રહિત હોય નહીં પુદ્ગલ. ત્રિકાળી દ્રવ્ય સ્વભાવ સાથે સંબંધ નથી પણ પુદ્ગલની સાથે કાયમ સંબંધ છે એટલે જ્યાં જ્યાં પુદ્ગલ છે નિમિત્ત ત્યાં ત્યાં નૈમિત્તિક અવસ્થા તેની હારે સંબંધ છે. ગજબ વાત કરે છે ને ? આની એક લીટી એક કડી બાપા સમજવું ભારે. આ તો ભાગવત શાસ્ત્ર, ભગવાન પરમાત્માનું કહેલું ત્રિલોકનાથ, એની દિવ્યધ્વનિમાં આવ્યું, એ આ સંતો વાણીમાં કહે છે, ભાઈ તે જે પ્રશ્ન કર્યો, કે પુણ્ય ને પાપ, દયા ને દાન આદિ ને ગુણસ્થાન ભેદ, જીવની હારે તાદાત્મ્ય સંબંધ કેમ નથી ? એમ તે પૂછ્યું. તો એનો ઉત્તર એમ કહીએ છીએ કે આત્માને દરેક જે જેની અવસ્થામાં દરેક અવસ્થામાં હોય ને કોઈપણ અવસ્થા એના વિના ન હોય, તેને તાદાત્મ્ય સંબંધ કહે છે. તો એ પુદ્ગલની અવસ્થામાં છે ને પુદ્ગલની અવસ્થા વિના ન હોય એ કોઈ માટે પુદ્ગલના છે, પુદ્ગલ હારે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. આત્મા હારે એક સમયનો-એક સમયનો અનિત્ય સંબંધ છે એને અહીં ગૌણ કરી નાખીને પર હારે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે એમ સિદ્ધ કર્યું.

શું કહ્યું ? કે આ પર્યાયમાં એક સમયનું છે એ તો સિદ્ધ કર્યું પણ એક સમયનું જે છે એ કર્મને જે જડ ભાવ નિમિત્ત છે, તેના સંબંધમાં એ છે. એટલે જ્યાં જ્યાં પુદ્ગલ ત્યાં ત્યાં છે ને જ્યાં જ્યાં પુદ્ગલ નથી ત્યાં ત્યાં આ નથી. આહાહા ! આ ઝીણું તો છે ભાઈ ! વીતરાગ માર્ગ બાપા ઝીણો બહુ ભાઈ. જન્મ મરણ કરીને એ મહાદુઃખી છે, એને ખબર નથી. આકુળતાની અગ્નિથી સળગી રહ્યો છે ભાઈ ! આહાહાહા !

શાંત સ્વભાવ ભગવાન આત્મા એની હારે, ભગવાન આત્માને તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. પણ તેનું ભાન નથી, તે જેની હારે, પુદ્ગલની હારે તાદાત્મ્ય સંબંધ એના પરિણામને પોતાના માની અને અગ્નિ, કષાયની અગ્નિથી દુઃખી સળગી રહ્યો છે. એની એને ખબરેય નથી. એ અહીં કહે છે— કષાયની અગ્નિથી સળગી રહ્યો છે. એ પુદ્ગલની પર્યાયને પુદ્ગલ સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે અને એના સંબંધ વિના એ ન હોય પુદ્ગલ. આત્માની હારે દરેક અવસ્થામાં હોય અને કોઈ અવસ્થામાં ન હોય એ એની હારે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. આવા લોજીકથી તો વાત કરે છે ન્યાયથી તો. આહાહાહા !

વર્ણાદિ સ્વરૂપપણાની વ્યાસિથી રહિત હોતું એવા પુદ્ગલનો વર્ણાદિ સાથે ઓલા સંયમલબ્ધિનાસ્થાન, શુભભાવ, ગુણસ્થાન, જીવસ્થાન, આ માર્ગણાસ્થાન એ બધો તાદાત્મ્ય લક્ષણ સંબંધ એક સંસાર અવસ્થામાં જો કે સંસાર અવસ્થામાં કથંચિત્ વર્ણાદિસ્વરૂપપણાથી વ્યાસ હોય છે જીવ, પર્યાયમાં, સંસાર અવસ્થામાં અને વર્ણાદિસ્વરૂપપણાની વ્યાસિથી રહિત હોતો નથી, તોપણ મોક્ષઅવસ્થામાં જે સર્વથા વર્ણાદિસ્વરૂપપણાની વ્યાસિથી રહિત છે, એ ભેદભાવથી પણ મોક્ષ અવસ્થામાં તો રહિત છે. સંહનનની જડની પર્યાયથી રહિત છે, ગુણસ્થાનના ભેદથી રહિત છે અને જીવના ગુણની જે ભેદ અવસ્થા છે તેનાથી પણ રહિત છે એ તો. આહાહા !

સર્વથા વર્ણાદિસ્વરૂપ વ્યાસિથી રહિત હોય છે. સર્વથા જોયું. ક્યાં ? મોક્ષ અવસ્થામાં અને “વર્ણાદિસ્વરૂપપણાથી વ્યાસ હોતું નથી” એવો જીવનો વર્ણાદિભાવ સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ કાંઈ પણ પ્રકારે, કોઈ પણ પ્રકારે નથી. શું કહ્યું છે ? કે ભગવાન આત્માને સંસારઅવસ્થામાં પર્યાયમાં તેની અવસ્થાનો સંબંધ છે, પણ જ્યાં મોક્ષ અવસ્થા થાય ત્યારે તે સંબંધ રહેતો નથી, માટે તેની દરેક અવસ્થામાં સંબંધ હોય તે તેનું લક્ષણ તાદાત્મ્ય કહેવાય. ત્યારે દરેક અવસ્થામાં આ નથી માટે એનું તાદાત્મ્ય સંબંધ છે નહીં. કહો આ નટુભાઈ તમારી વકીલાતનું આ તો હાલે છે બધું. વીતરાગની વકીલાત છે આ તો. આહાહા !

ભાઈ તાદાત્મ્ય સંબંધ એને કહીએ કે દરેક અવસ્થામાં હોય ને કોઈ અવસ્થામાં ન હોય એને તાદાત્મ્ય અવસ્થા કહેવાય, તો રાગાદિના ભાવને જીવ સાથે સંસારમાં કથંચિત્ (સંબંધ) છે પણ મોક્ષ અવસ્થામાં નથી, માટે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. અને તેથી તો એ પુદ્ગલની હારે તાદાત્મ્ય સંબંધ લઈ લીધો, આની (જીવની) હારે અનિત્ય છે, એની હારે નિત્ય છે. શું કહ્યું છે ? રાગાદિ ગુણસ્થાન ભેદ એક સમયની અવસ્થામાં સંસાર અવસ્થામાં અનિત્ય સંબંધ છે, સંયોગ સંબંધ અનિત્ય એક સમયનો અને પુદ્ગલ સાથે આનો કાયમ સંબંધ છે, એમ કીધું. જ્યાં જ્યાં પુદ્ગલ નિમિત્ત છે ત્યાં ત્યાં તેનો નૈમિત્તિક ભાવ એની સાથે હોય છે એમ કીધું. આહાહા !

અરે આવી વાતું, શું પણ કહેવાની પદ્ધતિ. હૈં? તાદાત્મ્ય સંબંધ કેમ નથી એમ હજી શિષ્યનો પ્રશ્ન હતો, એનો આ ઉત્તર આપ્યો, કે તાદાત્મ્ય સંબંધ એને કહીએ કે જે વસ્તુની સાથે દરેક અવસ્થામાં હોય. કોઈપણ અવસ્થામાં ન હોય તેને તાદાત્મ્ય સંબંધ ન કહેવાય. દરેક અવસ્થામાં હોય તેને તો સંસાર અવસ્થામાં તો આ રાગદ્વેષ ને ગુણસ્થાન ભેદની અવસ્થા છે. પણ મોક્ષ અવસ્થામાં એ નથી માટે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી, તાદાત્મ્ય સંબંધ હોય તો કાયમ રહેવું જોઈએ. પણ પુદ્ગલની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, કેમકે એ નિમિત્તના આશ્રયે લક્ષે ભેદ પડ્યા છે, બધા રાગાદિ. એ જ્યાં જ્યાં એ છે ત્યાં ત્યાં ભેદ છે પુદ્ગલની હારે સંબંધ છે કહે છે. આહાહાહા ! સમજાણું કાંઈ ?

આવી વાતું હવે. આ ઘરે સમજે તો આવું સમજાય એવું નથી આ. એય દેવાનુપ્રિયા ! એવું ઝીણું છે. આ તો શું બે ચાર દિવસે આવે સૂંધવા ? એ કહે છે ને સૂંધવા આવું છું. નોળીયો વટે તો સર્પ હારે પછી જાય ત્યાં સૂંધવા વનસ્પતિ(નોળવેલ)નોળિયોને આવે છે, એમ એ દાખલો આપે છે. ભાઈ વીતરાગ માર્ગ પ્રભુ અલૌકિક માર્ગ છે ભાઈ ! અરે જેને સાંભળવાય મળે નહીં બિચારાને, એ શું કરે ? આવો કહે છે માર્ગ. આત્મા સાથે દરેક અવસ્થામાં હોય તો તાદાત્મ્ય આત્મા સાથે દરેક અવસ્થામાં નથી, ત્યારે પુદ્ગલની અવસ્થામાં દરેક અવસ્થામાં છે. જ્યાં જ્યાં નિમિત્ત પુદ્ગલ છે, ત્યાં ત્યાં તેના સંબંધનો ભેદભાવ આદિ ત્યાં હોય છે. એથી તેને પુદ્ગલ સાથે સંબંધ કીધો છે, આત્મા હારે સંબંધ છે નહીં. વિશેષ કહેશે. (શ્રોતા:- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)